

Андрійчук В. Г., д.е.н., професор, заслужений діяч науки і техніки України, академік Академії наук вищої школи України, завідувач кафедри світового господарства та міжнародної економічної інтеграції УДУФМТ

ЕВЕНТУАЛЬНІ ЗАХОДИ ДЕМПФУВАННЯ ДЕСТРУКТИВНИХ ФАКТОРІВ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ ЇЇ КРИЗОВО-РЕЦЕСІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Досліджено зовнішні та внутрішні виклики, що загострюють рецесійні процеси в економіці України. Проаналізовано умови становлення та поглиблення деструктивних явищ у вітчизняній економіці. Запропоновано заходи і механізми щодо послаблення негативних наслідків стагнаційних процесів та виходу на зростаючу динаміку української економіки.

Ключові слова: валовий внутрішній продукт, рецесія, інвестиційний клімат, державний бюджет, інфляція, секвестр, демонополізація економіки.

Літ. 35.

Андрійчук В. Г., д.э.н., профессор, заслуженный деятель науки и техники Украины, академик Академии наук Высшей школы Украины, заведующий кафедрой мирового хозяйства и международной экономической интеграции УГУФМТ

Эвентуальные меры демпфирования деструктивных факторов отечественной экономики в условиях обострения ее кризисно-рецессионных процессов

Исследованы внешние и внутренние вызовы, обостряющие рецессионные процессы в экономике Украины. Проанализированы условия становления и углубления деструктивных явлений в отечественной экономике. Предложены меры и механизмы по ослаблению негативных последствий стагнационных процессов и выхода на растущую динамику украинской экономики.

Ключевые слова: валовой внутренний продукт, рецессия, инвестиционный климат, государственный бюджет, инфляция, секвестр, демонополізація економіки.

Andriychuk Viktor, Ph.D., Professor, Academician of Academy of Higher Education of Ukraine, Chair of World Economy and International Economic Integration dpt. of USUFIT

Eventual Measures and Mechanisms of Damping the Destructive Factors in Domestic Economy Under Escalated Stagnation and Crisis-Recession Processes

Internal and external challenges aggravating the recession in the economy of Ukraine are investigated. Conditions of formation and intensification of destructive effects in the domestic economy are analyzed. The measures and mechanisms on mitigating the negative effects of stagnation process providing the Ukrainian economy growth are suggested.

Keywords: Gross domestic product, recession, investment climate, the state budget, inflation, sequestration, de-monopolization of the economy.

Постановка проблеми. Усеосяжність глобалізації і поступальність її впливу, що стали іманентними ознаками світової економіки протягом останнього десятиліття ХХ і початку ХХІ століть, та активізація взаємозв'язків національних економік актуалізують проблему підвищення їх конкурентоспроможності.

Адже домогтися позитивної тенденції стійкого динамізму економічного зростання й досягти стратегічної мети – забезпечення економічної безпеки (яка визначена статтею 17 Конституції України [1, с. 9]) – неможливо без радикального підвищення конкурентоспроможності

вітчизняної економіки та її підприємств. Але у зв'язку з тими негативного характеру наслідками трансформаційних процесів та «дединамізацією» розвитку, які відбулися при переході до ринкової моделі і призвели до передкатастрофічного стану вітчизняної економіки, нагальним постав зовсім інший ракурс проблеми – як вийти з такої ситуації?

Актуальність дослідження. Слідом за ескалацією політичної напруги в Україні за останні місяці до так званої точки біфуркації (критичного стану системи, за якого вона стає вкрай нестійкою та залежною від впливу нинішніх ситуативних явищ) надто ускладнилися умови функціонування вітчизняної економіки. Її системні проблеми, що накопичувалися впродовж років незалежності, підвели нашу країну до критичної межі втрати не тільки економічного, а й державного суверенітету.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженню сучасних викликів і загроз національній економіці України присвячено ряд наукових праць як провідних науково-дослідних інститутів [2], так і знаних учених-економістів, зокрема В. Гейця [3], А. Філіпенка [4], І. Бураковського [5], Я. Жаліла [6] та ін. Але надзвичайний динамізм розвитку кризово-реcesійних явищ у вітчизняній економіці на сучасному етапі потребує подальших досліджень у цій сфері.

Мета дослідження. На наш погляд (виходячи з усестороннього об'єктивного аналізу й оцінки становища, що склалося, та обставин, які їх спричинили), передусім (залучивши креативний потенціал небайдужих фахівців і науковців) необхідно визначити й запропонувати систему заходів призупинення деградації в Україні та створення стабілізаційно-засадничих умов для інноваційно-модернізаційного поступального розвитку країни, які зможуть забезпечити її конкурентоспроможність.

Виклад основного матеріалу. Останніми роками українська економіка фактично не демонструвала ознак зростання. Якщо ще 2012 року річне зростання ВВП становило 0,2%, то за 2013 р. знизилося до 0%, а спад промислового виробництва становив 4,7%. При цьому все чіткіших ознак набула тенденція прискореного зниження (на 7,7%) виробництва у переробній промисловості, у тому числі продукції машинобудування – на 13,8%.

У зв'язку зі зниженням зовнішнього попиту на вітчизняну продукцію падіння промислового виробництва в експортоорієнтованих галузях склало в металургії 5,3%, машинобудуванні – 13,2%, а виробництво хімічної продукції – 16,9%. За підсумками 2013 року реальний ВВП залишився на рівні 2012 року, а номінальний ВВП становив 1444 млрд. грн. [18, с. 6].

За січень-лютий 2014 р. обсяги промислового виробництва скоротилися ще на 4,2% (зокрема, у переробній промисловості на 7,8%, а в добувній – на 0,2%), виробництво продукції машинобудування скоротилось на 18,4%, хімічної продукції – на 7,1%, а виробництво вітчизняних комп'ютерів та електронної продукції – на 44,4%. Частка переробної галузі в обсязі реалізованої промислової продукції зменшилася з 75,8% у 2005 р. до 67,2% у 2013 р., зокрема частка машинобудування – з 12,7% до 9,9% [21].

Негативного характеру тенденції спостерігаються і з інвестуванням в основні фонди. Якщо за період 2005–2013 р. у добувній промисловості України частка інвестицій зросла з 23,2% до 30,6%, а у виробництві й розподілі електроенергії, газу, води – більш ніж удвічі (з 12,9% до 27,4%), то у переробній промисловості вона скоротилася майже на 22 процентних пункти (з 63,9% до 42,0%) [19, с. 2]. Протягом 2013 року за рахунок усіх джерел фінансування відбулося скорочення обсягів інвестування на 11% порівняно з 2012 роком (до 248 млрд. дол. капітальних інвестицій) [22, с. 6]. Це не могло не спричинити деіндустріалізацію економіки України та негативного впливу на конкурентоспроможність продукції переробної промисловості на світових ринках.

Інвестиційна привабливість вітчизняної економіки також зазнала значних втрат. Обсяг залучених прямих іноземних інвестицій в Україну лише за 2013 р. порівняно з попереднім роком скоротився удвічі (до рекордно низького показника в 2,8 млрд. дол. США), з яких майже половину склали кошти української олігархії, повернуті з офшорного Кіпру. Водночас, як засвідчують джерела [25, с. 5], лише за перші три квартали 2013 р. (ще до початку найгострішої фази політичної кризи), іноземні інвестори вивели значно більше – близько 4 млрд. дол.

Водночас зауважимо, що обсяги виведення з України іноземного капіталу були незрівнянні з величезними обсягами відпливу капіталу вітчизняного. Так, за оцінками експертів [26, с. 6], за обсягами приховано виведених капіталів Україна посідає 17-те місце у світі, втрачаючи щорічно в середньому майже 10 млрд. дол. США. Маючи недостатньо сприятливий інвести-

ційний клімат, країна залишається одним зі світових «лідерів» за величиною прихованого впливу капіталів з країни.

Уникнення від'ємних показників ВВП в умовах стагнуючої економіки за останні 4 роки відбувалося переважно в результаті проведення містифікаторської, ілюзійно-благополучної політики за рахунок стрімкого зростання обсягів запозичень. Якщо дотеперішній уряд у березні 2010 року унаслідував від попереднього державний борг в сумі 40 млрд. дол., то за час його господарювання до лютого 2014 року державні боргові зобов'язання зросли майже в 2 рази (до 75 млрд. дол., що становить 40,5% ВВП).

І хоча це менше критично-допустимого 60%-го рівня, проте важливо акцентувати увагу, що для вітчизняного боргу характерні коротші терміни і значно вищі відсотки, під які залучено запозичення. Причому доходність суверенних євробондів України у лютому 2014 р. зросла вже до 35%, що фактично означає переддефолтний стан економіки, а стрімка девальвація національної валюти (на 25%) уже нині призводить до збільшення обсягу зовнішніх запозичень, і за відсутності економічного зростання навіть такий обсяг боргу обслуговувати стає проблематично [23, с. 4].

Отже, стан справ в країні – вкрай неблагополучний. До речі, він ускладнювався вже тринадцять років. Зростання інфляції за останні 7 років (2007–2014 рр.) по відношенню до лютого 2007 року склало 80% [12, с. 6–7]. На початок 2014 року гарантований державний борг України становив 584 млрд. грн., тобто близько 75 млрд. дол. [17, с. 5]. А сукупний зовнішній борг України (за даними Інтернет-видання «Новости України» From-Ua) сягнув 140 млрд. дол. [8], тобто майже 80% ВВП, в т.ч., як зазначається в програмі Уряду України, майже половина – короткостроковий (65 млрд. дол.) [14].

Бюджет на рік нинішній виразно вказує, що рівень державного боргу, за оцінкою експертів [15, с. 30], вже зросте до 43,7% ВВП (варто лише підсумувати зовнішні зобов'язання Нацбанку і НАК «Нафтогаз України»). Отже Україна не вкладається в Маастрихтські критерії, і при претендуванні її на вступ до ЄС, борги повинні становити менше 40% ВВП.

Виявляється, що бюджет на 2014 рік, ухвалений без обговорення (у порядку «одобрямс») Парламентом 16 січня, розраховано на нереальній (та необґрунтовано завищеній) доходній його частині, яку неможливо було б виконати навіть без теперішніх додаткових проблем України. Відтак, якщо урядовці заявляють, що бюджет 2014 року потребує зменшення на 60–80 млрд. грн., то за оцінкою аналітиків Міжнародного центру перспективних досліджень [10, с. 13], скорочення доходів бюджету повинно стати ще більшим, аби вийти на той рівень, який можна реалізувати цього року.

Значна частина боргового навантаження через популістську політику попередньої влади лягла на НБУ. Останні два роки дефіцит держбюджету разом з боргами НАК «Нафтогаз» досягав 7% від ВВП. Для його покриття Національним банком України здійснювалася дедалі більша емісія гривні, яка спрямовувалася на викуп під високий відсоток низьколіквідних державних облігацій внутрішніх запозичень. У результаті Нацбанк став власником внутрішніх облігацій в обсязі 60% від тих, що обертаються в країні, і які, до речі, не викуповуються через високу вартість.

Намагання НБУ зберегти стабільний курс гривні до долара у попередні роки призвело до скорочення обсягів золотовалютних резервів станом на початок 2014 р. порівняно з 2010 р. вдвічі (з 34,5 млрд. дол. США до 17,8 млрд.), а вже під кінець лютого 2014 р. обсяг резервів становив менше 15 млрд. дол. США [24]. Золотовалютні резерви Нацбанку зменшилися до найнижчого рівня за останні 8 років, а по відношенню до імпорту – найнижчий обсяг за останні 12 років. На даний час золотовалютні резерви покривають обсяг двомісячного імпорту, а згідно з нормами економічної безпеки повинні покривати не менше його тримісячного обсягу.

Цьогорічний січневий обвал промислового виробництва на 16% (який супроводжувався переглядом суверенного та корпоративних рейтингів до переддефолтного рівня) переконує, що країна вже не в змозі обійтися без нових запозичень (щоб не опинитися в стані дефолту). І тут не можна не визнати те, що причиною доведення країни до такого стану стало те, що дії дотеперішньої влади зосереджувались на стимулюванні не економіки в цілому, а окремих олігархічних бізнес-груп, які одержували доступ до величезних кредитів під неринкові відсотки і урядові гарантії, що розподілялись в ручному режимі. Обсяг таких гарантії, як ствер-

джують офіційні джерела [14, с. 7], лише за минулий рік становив 50 млрд. грн. До речі, багатолітня практика підтверджує, що переважаюча частина цих позик не поверталася, посилюючи борговий тягар на бюджет.

Отже злигодні, які терпить економіка, та які, якщо не вжити термінових заходів, почне знавати населення, зумовлюються дефіцитом бюджету. В державній казні на цей рік дефіцит держбюджету України визначається, за джерелами [11, с. 2; 12, с. 5], на рівні 70,6–71,56 млрд. грн., а за іншими даними [13, с. 2] – 100–120 млрд. грн. Причому коштів на його покриття в даний час немає. І така «дірка», образно висловлюючись, – це «пробоїна нижче ватерлінії». А на єдиному казначейському рахунку, як офіційно стверджують представники Уряду [35], залишилося всього 4,3 млн. грн.

За січень-лютий поточного року, як свідчать офіційні дані [17, с. 5], отримано лише близько 90% доходної частини (52,2 млрд. грн.) і недоотримано 8,3 млрд. грн. в результаті ненадходження податків на додану вартість зі стагнуючої економіки та зниження на 14,7% експортно-імпортного товарообороту. До того ж протягом останніх років держава функціонувала завдяки накопиченню боргу і неоправданій витраті золотовалютних резервів Нацбанку. В результаті такої недальновидної фіскальної політики нині немає можливості фінансувати як великі проекти, так і збільшувати соціальні стандарти. І якщо не змінити бюджет та не схаменути й не зупинитися в своєму економічному популізмі, який просто руйнує державу протягом останніх років, то нам слід чекати дефолту з усіма його наслідками.

Адже не вистачає коштів, щоб виплатити 12 млрд. грн. по боргах за рішеннями судів [12, с. 27]. Крім того, у міжнародних судах розглядається позов на повернення 3 млрд. дол., отриманих під державні гарантії від Китаю й уже прострочено 1,8 млрд. дол. Росії за поставки газу. А ще повернення кредиторам відсотків за обслуговування зовнішнього боргу.

В зв'язку з цим резонними вважаються наміри новоствореного уряду щодо скасування 42 державних програм загальним фінансуванням 48 млрд. грн., оскільки останніми роками всякого штибу лобісти просували через владні структури державні програми, не замислюючись про їх фінансування, і які забезпечувались коштами лише на 1–3% від потреби [20, с. 5]. Відтак якщо вже серед цих програм є дійсно потрібні, то їх слід подати на затвердження з зазначенням реальних ресурсів для реалізації.

Країна стоїть перед неймовірними економічними викликами, і близькими до істини є оцінки (наведені в парламентській газеті «Голос України» від 05 березня 2014 року), про те що «...наявне кардинальне невиконання доходної частини бюджету затягне зашморг: країна може розвалитися, якщо не отримає чергової порції кредитів» [14, с. 7].

Безперечно, за рецесії промисловості та недобору доходів потрібно усвідомити, що врятують економіку не отримані кошти, обіцяні кредиторами (МВФ, ЄБРР, також ЄС, США), а раціонально-виважена політика щодо їхнього розподілу, яка повинна відобразитися в невідкладних змінах до держбюджету. В цьому контексті привертає увагу проект заходів з виконання урядової програми, відповідно до яких передбачається секвестр видатків бюджету в межах 65–80 млрд. грн., де під корекцію підпадають видатки на систему управління, держзакупівлі, соціального забезпечення тощо. І це потрібно виконати, оскільки об'єктивно нереалістичні доходи, закладені в держбюджеті з розрахунком на «результативні» президентські вибори, потребують тотальної економії та скорочення видатків бюджету щонайменше на 50 млрд. грн.

Якщо вже не вдасться домовитися про хоча би часткове списання позик (як це було зроблено для Польщі, де списано боргові запозичення на 50%, чи Греції – на 85%), то необхідно хоча би узгодити можливості щодо застосування так званої фондової позики. Тобто довготермінової позики в результаті консолідації коротко- і середньотермінових позик (при відтермінуванні плати за ними) чи об'єднання попередніх боргів.

Водночас, слід активніше застосувати секвестр, що, відповідно до дефініції використання (в залежності від ситуативних функціональних особливостей і обставин), передбачає такі його форми, як:

- пропорційне зниження державних витрат за всіма статтями бюджету (крім захищених) протягом часу, що залишається до закінчення поточного року;
- принцип фінансової політики, коли витрати обмежуються залежно від надходження коштів;

- заборона та обмеження, які накладаються органами державної чи судової влади на використання або розпорядження певним майном;
- арешт чи тимчасова передача майна, на яке претендують дві сторони, третій стороні до вирішення суперечки про те, кому воно має належати.

Хоча для збереження нинішнього рівня соціальних гарантій і найбільш критичних несоціальних бюджетних витрат, то, на думку окремих експертів, секвестр не повинен перевищувати 35-45 млрд. грн. [16, с. 16]. Скорочення витратків повинно стосуватися передусім:

- «мертвого вантажу» не фінансованих раніше програм;
- скорочення фінансування утримання державних органів управління і соціальних фондів, державних резиденцій і оздоровниць тощо (йдеться про чиновництво високого й середнього рангу та клептократичного характеру армію пристосованців до державної скарбниці);
- упорядкування системи трансфертного ціноутворення, яка містить схеми для виведення офшорних капіталів та випуску держоблігацій для відшкодування ПДВ.

Висновки. Взагалі то економічні проблеми, які постали для вирішення перед суспільством, потребують поділу на дві складові: стратегічні напрями та першочергові кроки. Безперечно, найбільш вагоме і пріоритетне значення мають стратегічні напрями, оскільки вони повинні ставати засадничими принципами програми дій влади і саме від них залежатиме стан економіки країни в середньо- та довгостроковій перспективі. Серед стратегічних напрямів, які виносяться на обговорення фахівцями у владних структурах, науковцями, представниками громадських організацій, ЗМІ [2–29; 30, с. 6; 31–33] заслуговують на увагу, зокрема:

- ужиття заходів для зміни структури економіки (передусім, зміна з пріоритету важкої та хімічної промисловості, гірничодобувного комплексу на пріоритет розвитку агропромислового та інноваційно-виробничого комплексів);
- створення сприятливого бізнес- та інвестиційного клімату (реальне застосування механізму дерегуляції, покращення умов для ведення бізнесу та створення умов для захисту іноземних інвестицій й сприяння реалізації інвестиційних проектів);
- глибинне реформування бюджетної і податкової систем (зокрема, перегляд структури держбюджету, зміни системи міжбюджетних трансфертів, скорочення переліку та модернізація загальнодержавних податків, оптимізація системи загальнообов'язкових зборів, акцизів та мит, зміна системи адміністрування податків і зборів та збільшення переліку місцевих податків і зборів);
- реальна реформа пенсійної системи та системи державного страхування (перегляд загальних підходів до функціонування системи пенсійного забезпечення та загальнообов'язкового державного соціального страхування, переліку джерел формування відповідних публічних фондів та порядку їх використання);
- розвиток внутрішнього ринку (зокрема, стимулювання виробництва і споживання товарів національного виробництва, підвищення частки заробітної плати в структурі вартості товарів вітчизняного виробництва, забезпечення поступового підвищення купівельної спроможності громадян).

Що ж стосується першочергових кроків в економічній політиці, то, передусім, потрібно відновити дієздатність країни та стабілізацію її фінансової системи. Це скоріше кроки, пов'язані з функцією держави в економіці. Але є заходи, які стосуються реанімації економіки, щоб вона була життєздатною, і для цього в першу чергу слід усунути наявні в ній різкі деформації в економіці, до яких її доведено за майже двадцятирічний період. Ідеться, зокрема, про порушення прав власності, нелегальний тиск на бізнес, олігархічну монополізацію, що руйнували економіку. І нині потрібно хоча б мінімально забезпечити дотримання законів судово-правоохоронної системи, повинні бути визнані неправомочними угоди щодо зміни власників, які були здійснені з порушенням законів (в т.ч. із застосуванням неформального тиску).

Обов'язково необхідно вжити заходів щодо демонополізації економіки. В підсумку необхідно було б забезпечити хоча би такий рівень захисту прав власності та стимулювання середнього, малого і мікробізнесу, який діяв до 2010 року. Адже, за даними Держстату, протягом 2010-2012 років поменшало фізичних-осіб підприємців на 570 тисяч, а з економічної карти України зникло понад 13000 малих і майже 800 тисяч середніх підприємств [34, с. 29].

Між тим, світовий досвід переконує, що власне малий бізнес у країнах з перехідною економікою являє собою основу соціальної стабільності. Отже, створити умови для його реанімації в Україні необхідно в першу чергу. Хоча це важкувато з погляду сміливості й волі, необхідної для реалізації таких кроків, однак це значно легше, ніж проведення комплексних економічних реформ. І без реанімації малого і середнього бізнесу неможливо буде реалізувати антикорупційну політику.

В умовах тієї економічної та політичної системи з олігархічними пріоритетами, що існувала в Україні до недавнього часу і породила олігархоекономіку, то вона повинна зазнати радикальної трансформації. Адже, як відомо, для відтворення олігархічної економіки їй необхідне існування тіншового сектора, і властиві масштабні державні замовлення, з яких можна було б переважну частку коштів вилучити і перерозподілити в непрозорий спосіб між гравцями за принципом «гроші собі, а борги і проблеми – державі».

Мають рацію представники Центру економічного розвитку [8], що в числі здійснення найважливіших невідкладних заходів слід також зняти чи не всі обмеження для створення умов щодо розвитку середнього бізнесу (який був знищений монополізацією) й малого (знищеного численними перепонами), демонополізувавши таким чином вітчизняну економіку.

Для здійснення зазначених заходів важливо посилити контроль громадського суспільства за владою й посилити пресинг, щоб вона погодилася віддати монополізовані в центрі повноваження для того, щоб можна було ставити реальні завдання з подолання корумпованості вітчизняної економіки. Якщо б нам це вдалося, то простіше було б вирішувати питання про фіскальну, монетарну політику, про вартість та доступність кредитування. І тоді відкрилася б можливість щодо радикальних змін системи дерегуляції. Адже коли не буде стільки так багато регулятивних актів, що завжди ставали запорукою корумпованості, тоді зможуть відбутися структурні серйозні зміни в управлінні державою. І тоді можливе вирішення питань щодо передачі більше повноважень в регіони (про що так наполегливо добиваються нині органи місцевого самоуправління), де місцева влада перебрала б на себе функцію контролю і вирішення нагальних питань на місцях.

Література

1. Конституція України. – К.: Ін Юре, 2006. – 144 с.
2. Інноваційний розвиток як складова структурної трансформації промисловості України / О.С. Собкевич, А.І. Сухоруков, А.В. Шевченко та ін. – К.: НІСД, 2013. – 71 с.
3. Структурні зміни та економічний розвиток України: Монографія / Геєць В. М. та ін.; за ред. Л. В. Шинкарук; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. – К., 2011. – 696 с.
4. Філіпенко А. С. Економічна глобалізація / А.С. Філіпенко. – К.: ВПЦ «Київ. ун-т», 2009. – 543 с.
5. Бураковський І. В. Глобальна фінансова криза: уроки для світу та України / І.В. Бураковський. – Х.: Фоліо, 2009. – 298 с.
6. Жаліло Я. А. Теорія і практика формування ефективної економічної стратегії держави: Монографія / Я.А. Жаліло. – К.: НІСД, 2009. – 336 с.
7. Захарченко А. Достать дно / А.Захарченко, С.Иванов // Инвестгазета. – 2014. – №7.
8. Економист рассказал, что убивает экономику больше, чем воровство [Електронний ресурс] – 2014. – Режим доступу: <http://from-ua.com/news/09fbfd23edfa7.html>.
9. Карман «незалежности». Какая экономика досталась новому правительству Украины / Деньги. – 2014. – №8 (966) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kommersant.ru/pda/money.html?id=2415714>.
10. Олійник С. Яценюк помилився / С.Олійник // Експрес. – 2014. – №25 (7438). – С. 12–14.
11. Русин Д. Команда нашего двора / Д.Русин // Корреспондент. – 2014. – №9. – С. 2.
12. Білоусова Н. Що буде з бюджетом? / Н.Білоусова // День. – 2014. – №44. – С. 5.
13. Влад С. Невідкладна за викликом / С. Влад // Голос України. – 2014. – №42. – С. 2-3.
14. Симоненко К. Если завтра дефолт. Чем может обернуться для Украины отсутствие возможности государства платить по своим обязательствам / К.Симоненко // Инвестгазета [Електронний ресурс] – 2014. – Режим доступу: <http://www.investgazeta.net/ekonomika/esli-zavtra-defolt-164773>.
15. Влад С. Мінфін пропонує піст заради оздоровлення / С. Влад // Голос України. – 2014. – №45. – С. 29–30.
16. Громов О. Бюджет країни було сформовано на нереальній базі, тому ми повинні готувати новий документ / О.Громов // Урядовий кур'єр. – 2014. – №47 (5176). – С. 16–17.
17. Офіційно. Інформація Міністерства фінансів України щодо виконання Державного бюджету України за 2013 рік // Урядовий кур'єр. – 2014. – №39 (5168).
18. Шавалюк Л. Банківська революція / Л. Шавалюк // Український тиждень. – 2014. – №11. – С. 37–39.
19. Покальчук О. Политика Кремля объединила людей, которые три месяца назад друг с другом не здоровались / О.Покальчук // Корреспондент. – 2014. – №9 (599). – С. 2.

20. Неліна В. «Еталонна» капуста дорожча. Ціни вперто повзуть угору / В. Неліна // Україна молода. – 2014. – №37 (4649). – С. 1, 5.
21. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
22. Сухоруков А.І. Пріоритети державної політики щодо інвестиційного забезпечення структурних зрушень у промисловості. Аналітична записка / А.І. Сухоруков, Т.П. Крупельницька. – К.: НІСД, 2013. – 17 с.
23. Пасочник В. Дефолт 2014: рукотворна загроза / В. Пасочник // Дзеркало тижня. Україна. – 2014. – №6. – С. 3–4.
24. Статистичний бюлетень Національного банку України (електронне видання) [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/files/stat.pdf>.
25. Пасхавер О. Ремонт країни / Олександр Пасхавер // Дзеркало тижня. Україна. – 2014. – №7. – С. 1, 5.
26. Виведення капіталів з України: масштаби та напрямки запобігання / Т.А. Тищук, А.М. Павлова, Д.О. Махортник. – К.: НІСД, 2013. – 35 с.
27. Кисляк Р. Пасхавер: на место kleptomanii во власть вернется коррупция / Р. Кисляк [Електронний ресурс] – 2014. – Режим доступу: <http://ord-ua.com/2014/03/05/pashaver-na-smenu-kleptomanii-vo-vlast-vernetsya-korruptsiya/?lpage=1>
28. Григор'єва Т. Бураковський: програму уряду можна розцінювати як декларацію намірів / Т. Григор'єва // [Електронний ресурс] – 2014. – Режим доступу: <http://ua.for-ua.com/ukraine/2014/03/07/160456.html>.
29. Экономисты рассказали, чего ждаты от миссии МВФ // Аргументы и факты [Електронний ресурс] – 2014. – Режим доступу: <http://www.aif.ua/money/economy/1118046>.
30. Дубровик А. П'ять кроків... які я чекаю від міністра / А. Дубровик // День. – 2014. – №39. – С. 6.
31. Антикризовий візит. МВФ розпочав моніторинг економічної ситуації в Україні // Forbes. Україна [Електронний ресурс] – 2014. – Режим доступу: <http://forbes.ua/ua/business/1366557-antikrizovij-vizit>.
32. Средства из иностранных счетов Януковича не решат проблем Украины – эксперт // [Електронний ресурс] – 2014. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/~1/0/all/2014/02/28/320088>.
33. Кропивницький Д. Лановий: Україна має стабілізувати економіку / Д. Кропивницький // [Електронний ресурс] – 2014. – Режим доступу: http://ua.golosua.com:8080/ekonomika/14_02_27_lanovoy_ukraina_doljna_stabilizirovat_ekonomiku.
34. Мельничук В. «Наукова» апологетика «Русского міра» / В. Мельничук, Л. Шавалюк // Український тиждень. – 2014. – №8.
35. На казначейському рахунку залишилося 4,3 млн. гривень, держборг у лютому зріс на \$2 млрд. // [Електронний ресурс] – 2014. – Режим доступу: http://dt.ua/ECONOMICS/na-kaznacheyskomu-rahunku-zalishilosya-4-3-mln-griven-derzhborg-u-lyutomu-zris-na-2-mlrd-138502_.html.

Стаття надійшла до редакції 14.04.2014 р.